

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI
VE ZLÍNĚ**

Institut mezioborových studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2005

Jitka Víglaská

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Volný čas v současné moderní společnosti
a jeho vliv na výchovu

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

Vypracovala:

Jitka Víglaská

Brno 2005

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Volný čas současné moderní společnosti a jeho vliv na výchovu člověka“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, která je v práci uvedena.

.....
Jitka Víglaská

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce **Doc.PhDr. Jaromírovi Nevoránkovi CSc.**
za odborné vedení práce, poskytování rad, odborných zkušeností a materiálových
podkladů k práci, za poskytnutou metodiku a ochotu při vedení bakalářské práce.

Brno, 18. dubna 2005

Jitka Víglaská

OBSAH

ÚVOD	1
1. Volný čas jako fenomén v současné moderní společnosti	2
1.1 Funkce volného času	4
1.2 Výchova a vzdělání - souvislosti s volnočasovými aktivitami	8
2. Instituce a organizace pro volný čas v ČR	11
2.1 Školní družiny a školní kluby	11
2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže	13
2.3 Domovy mládeže	15
2.4 Subjekty pracující s dětmi a mládeží v jejich volném čase	16
3. Sociální problémy a volný čas	21
3.1 Rodinná výchova a volný čas	21
3.2 Pasivní trávení volného času	26
3.3 Psychohygiena a volný čas	27
4. Šetření trávení volného času	29
4.1 Výsledky šetření	29
4.2 Rozbor a vyhodnocení šetření	36
Závěr	38
Resumé	41
Anotace	42
Seznam použité literatury	43
Přílohy	45

Úvod

V posledních několika letech se stále více dostává do popředí otázka využívání volného času člověka, k čemuž přispěly i závažné společenské proměny. Téměř „absence“ státního vlivu na prožívání volného času dětí a mládeže, rozmach trestné činnosti u stále mladších jedinců, vliv nevhodné stavby a obsahu televizních programů, určitá krize rodiny nabádají ke zvýšenému zájmu o problematiku volného času. Tento zájem však lze spatřovat pouze u malé části populace, především u pedagogů.

Pedagogika volného času jako vědní disciplína? U mnoha lidí vyvolává zdání absurdnosti. Nepochopení této pedagogické disciplíny lze spatřovat především v neznalosti jejího vztahu k ostatním vědním oborům, neuvědomění si určitých změn v chápání práce a volného času.

Hodnotné využívání volného času si dovoluji označit za jeden z důležitých základů správného rozvoje jedince. Aby tento vývoj probíhal správným směrem, je třeba vytvářet kromě jiného vhodné podmínky pro využívání tohoto času, což není v žádném případě tak snadné jak by se mohlo zdát.

S mládeží, jsem měla možnost dostat se do „přímého kontaktu“ při organizování volného času na ozdravných pobytech v tuzemsku i v zahraničí. Myslím si, že volný čas patří mezi základní složky výchovy jedince. V naší zemi však není problematice volnočasové politiky věnována náležitá pozornost. S nedostatečným využíváním volného času u mládeže vznikají různé problémy jako například vandalismus, sprayerství, drogové závislosti, alkoholismus apod., jejichž důsledky způsobují společnosti nemalé finanční výdaje na jejich odstranění. S použitím dostupné literatury uvedené v přiloženém seznamu jsem se pokusila charakterizovat volný čas a následně provést malé šetření týkající se trávení a využívání tohoto času dnešní populací.

1. Volný čas jako fenomén moderní společnosti

Koloběh pohybu mezi všedním dnem a obdobím volna určuje životní styl člověka i jeho tři oblasti života: práce, bydlení a volný čas. Ve svém souhrnu tyto tři sféry do jisté míry představují obraz, v němž se odehrává život člověka. Symptomy současného člověka tvoří hrozba času, termíny, pečlivý denní rozvrh, spěch, napětí. Volný čas je stále považován za zbývající dobu po práci. Člověk má sice k dispozici více volného času, ale tato doba je silně závislá na práci. Volný čas tu však znamená zbytkový časový prostor, pouhý vedlejší produkt výdělečné práce. Chápe se jako samostatná část doby, která je společensky neproduktivní a tím nesmyslná, bezcenná, bez vlastní hodnoty. Volný čas je chápán jako regenerační prostor k tělesnému a duševnímu obnovení pracovní síly, volný čas jako doba spotřeby, vytvářející práci i příjem, volný čas jako úsek vzdělávání ku prospěchu povolání a pracovní činnosti. Ve volném čase se ale i nezřídka odhalují stres a nuda, tenze, frustrace, konflikty. Mnohé náročné životní situace, typické pro dnešní svět, vznikají nejen z přetěžování, ale právě tak může souviset i s tělesnou a duševní nevyužitelností, apatií, pasivním způsobem života.

V současné době se dostává do popředí pobyt v přírodě, a pedagogika zážitku. Pedagogika zážitku se vztahuje k aktivitám při pobytu v přírodě. Cílovými kategoriemi je zvyšování sebedůvěry, schopnost spolupráce, zvyšování pocitu zodpovědnosti za členy skupiny, schopnost vyrovnat se se zátěžovou situací, způsobilost tvořivě řešit problémové úkoly apod. Zážitkově pedagogické přístupy vytvářejí situace, které člověku umožňují vlastním, originálním „prožitím“ odhalit neznámé oblasti, dosáhnout vědomosti, získat empirické poznatky. Jako základ se dá vzít princip účinku, že zkušenosti, které se bezprostředně prožívají, zanechávají stopu ve vědomí.

M. Vážanský uvádí H. W. Opaschowského, který předložil podrobnější přehled osmi stěžejních potřeb, sebraných a analyzovaných z moderního výzkumu volného času, dovolené a zdraví, kterým vystihl aktuální požadavky společnosti.

Zároveň poukázal na zkřížení a vnitřní závislost a tím také na rozdílné zdůrazňování a pořadí:

- potřeba zotavení, osvěžení, zdraví a dobrého pocitu (REKREACE): shromažďování sil, zotavení zdůrazňující zdraví, zbavení se zátěží všedního dne a psychické uvolnění, odpočinek a spánek, dobrý pocit,

- potřeba vyrovnaní, rozptýlení a potěšení (KOMPENZACE): vyrovnaní nedostatků, odstranění námahy (nicnedělání, lenošení), uvolnění, bezstarostnost a velkorysost, vědomé užívání života,

- potřeba poznání a učeného podněcování a dalšího učení (EDUKACE): úsilí poznat a užívat nové, stimulující orientace a touha po zážitku, potřeba zachování a potvrzení sebe sama, umění rozvíjet své Já a změna osobnosti,

- potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí (KONTEMPLACE): mít a umět získat čas pro sebe samého, uvědomění si sebe sama (pozorování sebe sama, autoreflexe), učení se znát a porozumět sobě samém, osvobození sebe sama od stresu,

- potřeba sdělení, kontaktu a družnosti (KOMUNIKACE): sdělovací potřeba - rozhovor, zábava, touha nebýt sám, objevení času pro jiného, zvýšené vnímání pocitů a úmyslů, empatie, láska,

- potřeba společnosti, kolektivního vztahu a tvoření skupin (INTEGRACE): potřeba podpory a skupinové atmosféry, hledání emocionální jistoty, sociálního bezpečí a stability, společné prožívání, uznání, společenské vědomí, vztahy v rodině, sociální učení ve skupině a se skupinou,

- potřeba účastenství, angažovanosti a sociálního sebepojetí (PARTICIPACE): možnosti pro vlastní iniciativu a sebepojetí, účast, podíl a spolupůsobení na dění, úsilí o

společné cíle a realizaci společných záměrů, utváření okolního prostředí sociálními akcemi,

- potřeba kreativního rozvoje, produktivního uplatnění a účasti na kulturním životě (ENKULTURACE): potřeba nezávislého růstu osobních schopností a nadání, prosazování vlastních myšlenek a různých řešení problémů, fantazie, schopnost vyjádření, produktivita hry, kulturní činnosti a iniciativy, aktivní účast a podíl. (Vážanský, 1995, s.51). (17)

Takto vznikající orientace k uvedeným potřebám možno definovat jako cílové funkce volného času. Rekreační, kompenzační, edukace a kontemplace představují více individuální, zatímco komunikace, integrace participace a enkulturace spíše všeobecné funkce.

1.1 Funkce volného času

V současnosti dochází k výrazné diferenciaci tří pojmů a jejich poměru:

- utváření volného času,
- pedagogika volného času,
- věda o volném čase.

Utváření volného času se myslí uspokojování potřeby sebeaktualizace a seberealizace a především rozvoj schopnosti dosáhnout ve volném čase co nejlepšího lidského potenciálu.

Pedagogika volného času jako disciplína o volném čase, pro volný čas a ve volném čase, shromažďuje poznatky, informace, dovednosti a praktické zkušenosti, hledá cesty a přístupy pro zajištění optimální přípravy ke smysluplnému trávení volného času.

Výchova ve volném čase směřuje k rozvoji volnočasových postojů, hodnot, znalostí, dovedností a východisek, využívá četných strategií - od poradenství, animace, vzdělání až k obhajování.

Věda o volném čase se orientuje na vnímání spojitostí, existujících mezi ekonomickými, politickými a kulturními vztahy, v jednotlivých zemích i mezinárodních poměrech na jedné straně a vzorci volnočasové participace na straně druhé.

Pedagogika volného času je pedagogickým jednáním, které se podílí na formování světa volného času s cílem nabídnout a zajistit jedinci optimální předpoklady pro jeho růst a učení, vývoj a existenci. Je pro ni charakteristické, že v zásadě představuje dvojí úkol: je určena jako pedagogika ve volném čase a pro volný čas.

V rámci pedagogiky volného času můžeme zkoumat jednak volný čas jako fenomén (*věda o volném čase*), tak i aktivitu v rámci volného času a její dopad na jedince a společnost (*pedagogická nauka o volném čase*). Další oblastí pedagogiky volného času je poté metodický návod k realizaci těchto aktivit, případně k jejich pedagogickému využití (*praktická pedagogika volného času*).

Souhrnně můžeme charakterizovat pedagogiku volného času jako:

- obor, který se dotýká mnoha dalších vědeckých disciplín a překrývá se s nimi, současně je na ostatní obory odkázána (sociologie, psychologie, ekonomie, politika, atd.) a integruje jejich výsledky,
- společenskovědní obor, který reflektuje společenské podmínky týkající se práce a volného času,
- praktický obor, který vytváří strategie jednání vedoucí ke zlepšení společenských a ekonomických podmínek ovlivňujících volný čas,
- pedagogický obor, který metodicky a didakticky rozvíjí individuální a společenské možnosti volného času.

Vzhledem ke skutečnosti, že pedagogika volného času je mladou disciplínou, nelze prozatím nabídnout její zcela vyčerpávající definici. Do současné doby vznikly četné pokusy definovat volný čas, ukazují však velkou variabilitu jednotlivých významů, které sahají od zdůrazňování ekonomických, sociologických, psychologických, filosofických a pedagogických momentů, až k negaci významu takových definic. S pojmem volný čas souvisí nejen časové, ale také obsahové aspekty. Přes značné těžkosti, způsobené tímto omezením, se v současné době uvádějí dva hlavní směry v chápání termínu volný čas:

a) negativní pojem volného času - v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně, nebo pracovně podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb.

b) pozitivní pojem volného času - je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl znamenat pro jedince svobodu. Je také dobou v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně a zcela svobodně realizovat a dělat cokoliv, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nuceno

V sociologické literatuře je společnost budoucnosti často označována jako společnost volného času. Volný čas je největší sociální hodnota a v něm se nejen projevuje, ale i rozvíjí osobnost, anebo naopak - ztrácí to, co jí dala práce a výchova.

Většina autorů se shoduje na tom, že volný čas představuje tu část mimopracovního času, ve které člověk vystupuje maximálně uvolněný od pracovních, společenských a rodinných povinností i od povinností vůči vlastní osobě.

Jiří Němec odpovídá na otázku: Co je tedy volný čas? „Je to čas, v němž člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“ (Němec a kol., 2002, s. 17) (7)

V individuálním smyslu musí plnit trojí funkci:

- odpočinku,
- zábavy,
- vlastního rozvoje člověka.

Ve společenském smyslu vystupuje do popředí hledisko regenerace pracovní síly. Funkce regenerační a kompenzační - zábava, která vyrovnává určité nedostatky v zaměstnání. Za optimální můžeme pokládat jejich kombinaci, která ve svém celku uspokojuje lidskou potřebu odpočinku, zábavy i rozvoje osobnosti, a tím přispívá k určité relativní harmonii a rovnováze osobnosti.

M. Vážanský (Brno, 1994)(18) popisuje volný čas jako rozsáhlou sféru, kterou neovlivňují pouze vlastní pravidla, zákony a normy. Jako součást komplexního dění průmyslově společenského systému, organizace lidí a moderní civilizace se prodlužuje, respektuje působení všech determinant, nepřipouští odlišné chápání příčinných činitelů.

Volný čas je nesmírná hodnota, ale nikoli sama o sobě a sama pro sebe, nýbrž jako neomezená možnost člověka vrátit se k sobě samému, k svému autentickému plnému životu, přemýšlet o hodnotách, uvědomovat si jejich ohrožení a věnovat se jejich získávání.

Uvádí, že dominantním aspektem výchovného utváření osobnosti člověka moderní doby se stává snaha umožnit a stimulovat jeho plný rozvoj, jak ve směru ekonomických, politických a kulturních zájmů společnosti, tak i směrem k nejvlastnějším a nejsoukromějším jeho potřebám a přáním. Při jejich naplňování by mu mělo být dopřáno aby pocítil osobní uspokojení, zbavil se psychického napětí, zotavil se a regeneroval své tělesné a duševní síly, aby měl příležitost k seberealizaci, kreativitě, sebeaktualizaci a k sebevzdělání. Volný čas umožňuje přivést jedince ke změně jeho postoje nejen k sobě samému, ale též ke svým bližním a k přeměně životních hodnot, morálních norem a celkového životního stylu.

Volný čas představuje časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnost nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.

1.2 Výchova a vzdělání - souvislosti s volnočasovými aktivitami

Volný čas je společenská hodnota a o způsobu využívání této hodnoty rozhoduje výchova, kterou je třeba organizovat tak, aby od nejtělejšího dětství vedla k návykům racionálně trávit volný čas. Objevují se názory, že všechny negativní jevy, které se vyskytují ve volném čase v souvislosti s výchovou, překoná pedagogika - pedagogika volného času.

Úkolem pedagogiky volného času je najít prostředky a cesty, jimiž by se mladý člověk naučil využívat možnosti volného času, aniž by přitom podlehl jeho nebezpečí. Neměl by být časem zahálky ani prostorem pro rozvoj antihodnot. Naopak by měl postihovat výchovu jedince po všech stránkách.

Prvotním předpokladem úspěšného působení na jedince je znalost sebe sama, vlastních předsudků, předpojatostí nebo určitých obran, pomocí nichž člověk čelí ohrožení osobní prestiže, jistoty.

Další podstatný element představuje schopnost chápat lidi, porozumět jim, poznat jejich pozitivní i negativní stránky.

Třetí podmínku tvoří umění jednat s lidmi, produktivně, konstruktivně, kooperativně na základě spolupráce a tvořivého přístupu.

Základní smysl výchovy, tvoří rozvinutí lidských hodnot i postojů a vybavení člověka znalostmi a dovednostmi, které mu budou umožňovat cítit se bezpečněji a mít více prožitků a uspokojení v životě. Těžiště současného chápání výchovy spočívá v celistvém, dialektickém pojetí humanistické výchovy. Princip humanizace požaduje harmonický rozvoj každého jedince, celé společnosti i přírodního životního prostředí. Vyžaduje orientaci veškeré výchovy k nejvyššímu účelu lidského života: „stát se člověkem s dobrou orientací ve světě, schopným vlastního sebezdokonalování.“ (Vážanský, 1995, s. 72) (17)

Dobrá manželství a rodiny, přátelství a společenství stejně smýšlejících lidí mohou poskytnout v hodnotově nestálé společnosti domov, jistotu a smysl. Výchova jedince závisí do značné míry na podmínkách, ve kterých děti žijí, na zkušenostech a způsobech, jakými se s nimi zachází, na příkladech, které jim okolí poskytuje. Děti se řídí především chováním svých rodičů. Způsob života rodiny zahrnuje také vztah rodičů

k sobě samým (k vlastnímu rozvoji a sebevýchově). Pro životní způsob rodiny je rozhodující zaměření rodičů k určitým hodnotám a z nich vyplývajícím cílům.

Kulturní stránka rodinného prostředí se odráží především:

- v hodnotové orientaci a vzdělání rodičů,
- v míře pedagogizace rodinného prostředí, patrné například z připravenosti rodiny na výchovu dětí z účelného využívání pedagogických prostředků v souladu s privátními a společenskými záměry a některé další podmínky, které mají vliv na vytváření postojů dětí k lidem, vzdělání, práci, kultuře, politice a vůbec k životu. (Spousta, V., 1996) (15)

Na formování jedince má vliv:

- vnitřní stabilita rodiny,
- její nenarušená a přirozená struktura,
- kulturní atmosféra,
- civilizační standart.

Materiální faktory rodinného prostředí:

- otázka zařazení rodiny a jejích aktivit do ekonomického makrosystému společnosti,
- problematika zaměstnanosti rodičů, otců, matek a vlivu této skutečnosti na výchovu dětí,
- individuální spotřeba rodiny jako součást životního způsobu rodiny a z toho plynoucí výchovné aspekty,
- vliv techniky a technických prostředků na život současné rodiny.

Psychologické podmínky rodinného prostředí:

- vnitřní stabilita rodiny jako základ emocionální atmosféry rodinného prostředí,
- přirozená struktura rodiny výchovné aspekty vyplývající z otcovského, mateřského, sourozeneckého a prarodičovského.

Výchova znamená optimalizaci člověka a jeho světa, ucelený uvědomělý, aktivní a tvůrčí vztah jedince ke světu, přírodě, společnosti i sobě samému. Obecné úvahy o všestranně či mnohostranně rozvinutém jedinci někdy směřují k vytváření dojmu, že se jedná o abstraktní ideál, stěží realizovatelný, nepřipouštějící individuální modifikace. Na člověka mají vliv nejen výchovné momenty, ale i veškeré prvky životního a sociálního prostředí. Výchova bývá mnohdy chápána jako směřování k určitým cílům, úsilí o kultivaci osobnosti, formování jedince, výchovu k lidství s podporou autonomie a autentičnosti.

Samotný pojem „volný čas“ vychází z volného času jako jedné ze základních oblastí výchovy dětí, mládeže, dospělých a starých. Usnadňuje brát v úvahu činnosti doposud opomíjené (spontánní aktivity) a docenit specifiku činností a institucí zde působících (dobrovolnost, disponibilita a volitelnost).

Domnívám se, že jedním z typických rysů dnešní mládeže je nejenom její sdružování, ale i dominující vliv těchto skupin na ni. Mladí lidé jsou rádi spolu, často bez ohledu na to, jaká činnost se jim přitom nabízí, nebo je prováděna. Základní motivací pro ně je možnost strávit určitý čas s vrstevníky, moci s nimi mluvit o tom, co se jim líbí, způsobem jaký se jim líbí, objevovat a zkoušet, jací vlastně jsou v uvolněné atmosféře. V těchto skupinách na druhou stranu hrozí řada negativních jevů jako šikana, tlak vrstevnické skupiny k antisociálnímu jednání. Z uvedeného často vyplývá současně silný odpor mládeže k organizovanému kolektivu. Schází se raději za horších podmínek, ale tak, aby o své činnosti mohla rozhodovat sama. V tomto volném čase se víc než kdykoli jindy utváří vědomí mladých, vědomí jejich vlastních požadavků, přání a jejich nového sebevědomí. Odpor mládeže k organizovanému sdružování vyplývá v jisté míře z rodinného prostředí, kdy často jedinec nezná pocit určité zodpovědnosti, povinnosti, poslušnosti a řádu. Není zvyklý se nějakým způsobem podřizovat, což je v organizovaných skupinách, jako jsou například sportovní, turistické, vodácké nebo skautské oddíly nezbytné.

2. Instituce a organizace pro volný čas v České republice.

Výchova ve volném čase probíhá ve většině případů v rámci určité instituce (zařízení, sdružení, apod.). Mohou to být: školní družiny, kluby, střediska pro volný čas dětí a mládeže, domovy mládeže, dětské domovy, zařízení preventivně výchovné a náhradní péče a další subjekty pracující s dětmi a mládeží.

Základní vybavení regionu představují především školní družiny jejichž činnost je převážně zaměřena na nabídku aktivit žákům školy po vyučování. Zabezpečují základní funkce včetně funkce sociální.

Vyšší vybavení regionu reprezentují například střediska pro volný čas dětí a mládeže, zajišťující specializované funkce. Zájemci však musí mnohdy překonávat velké vzdálenosti a větší měrou se podílet na krytí nákladů spojených s činností.

2.1 Školní družiny a kluby

Nový školský zákon platný od 1.1.2005 zavedl nový termín – **zájmové vzdělávání**, který nahradil dříve používané pojmy mimoškolní výchova a vzdělávání (§111). Řekl také, že zájmové vzdělávání se uskutečňuje zejména ve střediscích pro volný čas, ve školních družinách a klubech. Do jedné vyhlášky – o zájmovém vzdělávání – se proto slučují dřívější vyhlášky o střediscích pro volný čas (č.432/1992 Sb.) a o školních družinách a klubech (č.87/1992 Sb.)

Školní družiny a kluby jsou základní formou výchovy mimo vyučování v péči o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku a podle potřeby i o prázdninách.

Školní družiny jsou přednostně pro žáky 1. stupně .

Školní kluby jsou přednostně pro žáky 2. stupně, otevřeny každý den a to nejen pro žáky, kteří se k pravidelné docházce přihlásí, ale i pro ty žáky školy, kteří je budou navštěvovat kvůli určité činnosti, která v něm právě probíhá. Školní klub může vzniknout buď jako součást školy, nebo jako samostatný právní subjekt.

Školní družiny mají možnost pravidelně ovlivňovat volný čas žáků neboť vychovatelé (pedagogové):

- jsou se žáky v každodenním styku / kvalifikovaný dohled/
- organizují aktivity pro děti přihlášené k pravidelné docházce i pro děti ostatní
- mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči,
- ve většině případů mají pro své výchovné působení v době mimo vyučování vhodnou kvalifikaci,
- spolupracují s vedením školy a ostatními pedagogy.

Ve školní družině se uskutečňují činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné, společensky prospěšné a v neposlední řadě také příprava na vyučování.

Činnosti odpočinkové - pohybové a duševně nenáročné, klidné hry, četba, vyprávění, apod.

Rekreační činnosti - většinou pohybové aktivity pokud možno na zdravém vzduchu (pohybové hry a rekreační sportování).

Zájmové činnosti - pomáhají uspokojovat a rozvíjet zájmové činnosti žáků.

Sebeobslužné činnosti - slouží k hledání a upevňování hygienických a kulturních návyků a k péči o osobní majetek.

Veřejně prospěšné činnosti - vedou žáky k přiměřenému podílu na dobrovolné práci ve prospěch druhých a k tvorbě i ochraně životního prostředí.

Školní družiny částečně zabezpečují i přípravu žáků na vyučování - vypracování domácích úkolů, didaktické a jazykové hry. Výchovné působení se dotýká všech oblastí výchovy a uskutečňuje se v průběhu činnosti. Úlohou vychovatele kromě jiného je i podněcování dětí k samostatnému promýšlení obsahu činností, kdy bere v úvahu jejich návrhy a diskutuje o nich. Snaží se aby děti projevovaly aktivitu, samostatnost a tvořivost.

2.2 Střediska pro volný čas dětí a mládeže

- domy dětí a mládeže,
- stanice zájmových činností.

Domy dětí a mládeže (DDM) - posláním je naplňovat rekreační a výchovně vzdělávací funkci širokou zájmovou působností.

Stanice zájmových činností - jsou specializované jen na konkrétní zájmové oblasti.

Náplň činnosti:

a) Pravidelná zájmová činnost

- je organizována v zájmových útvarech, což je vyšší označení zahrnující zpravidla některé z těchto činností:

kroužek = menší zájmový útvar, jehož činnost směřuje zpravidla na vnitřní obohacení členů,

soubor = činnost směřuje zpravidla k veřejné produkci výsledků činnosti (pěvecký, hudební, taneční soubor, apod.),

klub = volnější organizační struktura s možnou převažující receptivní činností členů. U tělovýchovných nebo turistických útvarů se užívá označení oddíl.

kurz = má vymezenou délku trvání (kratší než 1 rok), jeho činnost směřuje k osvojení určitého množství vědomostí (práce s PC, vaření, jazyk, apod.).

b) Zájmová činnost příležitostná

- představuje nabídku organizovaných, příležitostných nebo cyklických akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Jsou to například místní soutěže, turnaje, přehlídky, výlety, zájezdy, exkurze, divadelní představení atd. Specifickou formou jsou prázdninové tábory, což je nabídka řady akcí pro děti v určitém cyklu a má i charakter soc. služby pro děti zaměstnaných rodičů.

c) Nabídka spontánních aktivit

- je to příležitostná nabídka činností, které jsou pedagogicky ovlivňovány jen nepřímo. Nemají pevně stanovený začátek ani konec. Jsou vymezeny pouze provozní dobou zařízení, přístupnému všem zájemcům. Jsou to například otevřené dětské herny, sportoviště, čítárny, dopravní hřiště, posilovny, poradenská a konzultační střediska ...

d) Práce s talentovanou mládeží, která má v DDM několik forem:

- vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince,
- individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary,
- zadávání a rušení tematických úkolů, pořádání soutěží, turnajů, přehlídek,
- individuální či skupinové konzultace pro tematické úkoly a práce SOČ (středoškolská odborná činnost),
- vzdělávací akce, odborná soustředění, expedice,

e) Prázdninová táborová činnost

- touto činností máme na mysli organizovanou činnost s dětmi, mládeží i s rodiči a dětmi, provozovanou v době dlouhodobého volna, tj. o letních, jarních či vánočních prázdninách. Doba trvání tábora je většinou více jak 5 dnů (někdy 14 dnů, někdy 3 týdny). Pro tento typ akcí jsou stanovena jiná kritéria než pro akce, které považujeme za příležitostné.

f) Odborná pomoc

- Vyhláška o činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, umožňuje těmto zařízením poskytovat odbornou pomoc ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže v resortu školství, občanským sdružením pracujícím s dětmi a mládeží a sdružením dětí a mládeže. Pomoc poskytují DDM na požádání podle svých personálních a prostorových podmínek formou seminářů, školení, přednášek, kurzů, vydáváním metodických materiálů. Tuto pomoc mohou poskytovat za úplatu.

DDM pracují celoročně, tvoří síť výchovně vzdělávacích zařízení, která nabízejí škálu alternativních, i výchovně vzdělávacích aktivit. Vyvrcholením jejich činnosti jsou prázdninové tábory, které mají charakter jak rekreační, tak odborně zaměřený na některou oblast zájmových činností.

2.3 Domovy mládeže

Domov mládeže je školské zařízení, které zabezpečuje žákům středních škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování. Domov mládeže může být součástí střední školy nebo je samostatný a slouží žákům více škol.

Ubytování v domově mládeže není pro žáky nárokové, o přijetí rozhoduje ředitel domova mládeže případně ředitel školy. Každý domov mládeže má svůj vnitřní řád, který vymezuje zejména práva a povinnosti ubytovaných. Jsou stanoveny pevné režimové momenty (budiček, večerka, úklid ložnic, studijní klid, atd.).

V domově mládeže by měl být dostatek prostoru pro realizaci široké škály zájmů žáků, které přinášejí nejen realizaci s následným uspokojením a posílením sebevědomí, ale také rozvoj osobnosti. Zájmy lze v domově mládeže uspokojovat jak individuální činností v době osobního volna, tak skupinově v organizovaném zájmovém útvaru, či klubovou činností.

Jedná se většinou o zařízení nekoedukovaná, jejichž součástí je základní nebo zvláštní škola, případně odborné učiliště. Přímo v tomto zařízení probíhá i činnost ve volném čase.

2.4 Subjekty pracující s dětmi a mládeží v jejich volném čase

Po roce 1989 vznikla v ČR řada nových dětských organizací a byla obnovena i činnost organizací, které navázaly na svou činnost před rokem 1948 (případně 1968). Na činnost registrovaných dětských sdružení s masovou členskou základnou účelově přispívá MŠMT ČR. Z těchto státních dotací jsou kryty zejména hospodářsko-správní výdaje (odborná příprava pracovních sdružení, obnova MT zařízení, celostátní soutěže, atd.).

Sdružení dětí a mládeže:

Junák - vznikl ze světového skautského hnutí, založeného ve Velké Británii lordem Robertem Badenem Powelem (1857-1941), a podobných organizací vzniklých v Severní Americe, inspirujících se především myšlenkami spisovatele E.T. SETONA (1860-1946) (Woodcraft, Liga lesní moudrosti, atd.). Skautské organizace působí po celém světě a sdružují na 35 miliónů skautů.

U nás toto hnutí založil A. B. Svojsík (1876-1938) a z jeho iniciativy bylo nazváno Junák - český skaut. Organizace prodělávala složitý vývoj ovlivňovaný politickými událostmi kdy byla zakázána o opět vznikala. V současnosti má asi 70 tisíc členů všech věkových kategorií.

Posláním Junáka je působit a vést své dětské ale i dospělé členy k povznesení duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti, vlasti. Podporuje vlastenectví, ale zároveň je i celosvětovou organizací vedoucí k bratrství mezi národy, globální odpovědnosti a k překonání nízkého nacionalismu. Činnost je zaměřena zejména na turistiku a pobyt v přírodě, která junáky (skauty) vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázni. Jedním z důležitých principů je družinový systém: výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených rádcem ve věku 14 - 17 let. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých vedoucích. Systém rádců umožňuje participaci dětí, které se učí přijímat zodpovědnost za druhé a za program. Vydává časopis Skaut-Junák, Skaiting, Světýlko a Kmen.

Pionýr – je samostatné občanské sdružení dětí, mládeže a dospělých, které působí v celé ČR. Při činnosti zdůrazňuje tyto ideály: Poznání, Pravda, Překonání, Příroda, Přátelství, Paměť, Pomoc. Pionýr je organizací demokratickou, což se mimo jiné projevuje výrazným podílem dětí (přiměřeně věku) na spolurozhodování o všem, co se v oddílech a skupinách děje. Aktivita („Výprava za poznáním“) jsou nejrůznější, ale mají několik společných motivů (Olympijské kruhy – sport, Robinsonův ostrov – turistiku a táboření, Modrá planeta – přírodu a ekologii, Apollónovy hry – kulturu). Činnost vrcholí jednak na letních táborech a jednak v postupových soutěžích, jímž jsou Pionýrská, Přírodovědná, Tábornická stezka či Sedmikvítek.

Duha - otevřené sdružení jednotlivců i kolektivů bez ohledu na členství v dalších organizacích. Vzniklo v roce 1989 a jeho název symbolizuje nejpestřejší spektrum názorů a činností. Hlavním zaměřením je rozvoj osobnosti ke vztahu k přírodě a k touze po poznání. Duha pořádá například Duhové lesní školy, mezinárodní tábory dobrovolné práce mládeže, expedice, srazy dětských kolektivů, organizuje programy s talentovanou mládeží i z dětských domovů a zdravotně postiženými. Pořádá celostátní Dětský parlament.

Hnutí Brontosaurus - nezávislé hnutí sdružující děti a mládež, zaměřené na ekologickou výchovu, péči, ochranu a tvorbu životního prostředí.

Česky svaz ochránců přírody(ČSOP)- vyvíjí činnost ve dvou hlavních směrech- ochrana přírody a péče o životní prostředí a environmentální působení na veřejnost s důrazem na výchovu dětí a mládeže v programech: celoroční práce s dětmi, táborové pobyty v přírodě, působení na děti a mládež.

Občanská sdružení pracující s mládeží

Sportovní kluby - velkou tradici mají zejména tělovýchovné organizace. Nejdelší tradici má SOKOL (založený z iniciativy Dr. Miroslava Tyrše 1868). Usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a následně ideálu zdravého všestranného vyspělého národa. Organizuje tělovýchovnou činnost s dospělými, dětmi a mládeží.

Asociace středoškolských klubů v ČR -je nepolitickým mládežnickým občanským sdružením, které usiluje o rozvoj odborných a zájmových aktivit mládeže ve věku do 26 let. Starší osoby mohou být členy ASK ČR pokud zastávají volené nebo pověřené funkce (vedoucí kroužků, instruktory, členové revizní komise a správní rady apod.) Kluby mohou vznikat na středních školách, centrech volného času i v místě bydliště.

Organizace církví a náboženských společností

O volný čas dětí a mládeže pečují i různá charitativní a náboženská sdružení. Jejich činnost má někdy charakter katecheze (náboženské výuky zaměřené na děti z rodin věřících), některá sdružení však organizují nekonfesní činnosti se silným sociálním rozměrem, např. pro rizikové skupiny dětí a mládeže (romské děti, apod.).

YMCA – vzniká v r.1844 v Anglii, jedná se o křesťansky orientované sdružení, nepolitické a nevýdělečné, které usiluje o plnohodnotný život mladých lidí. Název YMCA je zkratkou anglického názvu "Young Mens Christian Association", jehož českým ekvivalentem je dnes pro YMCA v ČR „Křesťanské sdružení mladých lidí". Je to sdružení otevřené všem lidem bez rozdílu vyznání, pohlaví, rasy, národnosti a politického či náboženského přesvědčení. Mezi pravidelné akce patří tábory pro děti a mládež, vzdělávací kurzy, diskuzní kluby a přednášky, mimoškolní vzdělávání, péče o rodiny, zájmové kroužky, poradenství, informační centra, zahraniční programy.

Základní umělecké školy (ZUŠ) -jejich posláním je rozšiřovat vědomosti, znalosti a dovednosti dětí a mládeže i mimo školní činnost ve volném čase. Základní umělecké školy zřizují kraje, popřípadě obce, a náleží tak do regionálního školství (č.71/Sb.). Vzdělání žáků se provádí za úplatu. Každá ZUŠ musí mít Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělání.

Středisko RADOST- Brno - podporuje iniciativy mládeže na zvýšení kulturní a společenské úrovně v oblasti zpěvu, hudby, sportu, tělovýchovy, turistiky, sociální a politické kultury, ochrany mládeže, křesťanské výchovy a jazykového vzdělávání se zaměřením na optimální a smysluplné využívání volného času dětí a mládeže.

MANUS – sdružení pro pomoc hmotně, zrahově a duševně strádajícím lidem-Brno - sdružení pro práci s dětmi a mládeží se zrakovou vadou, zaměřené na získání schopnosti společenské komunikace a soběstačnosti.

Manus sídlí v Brně, ale jeho působení není omezeno pouze na jedno město či region. Specializuje se na integraci zrakově postižených (dále jen ZP) formou letních táborů, volnočasových projektů pro vidící a nevidomou mládež, čtení, bezbariový Internet apod. Cílem je popularizovat alternativy vnímání a životních postojů, formulovat či ztvárňovat je do obrazů a posléze pro ně hledat formy nebariérových nespecifikovaných kulturních a společenských událostí, a to nejen jako protipól tzv. akcí „handicapovaných.“

V České republice existuje několik stovek občanských sdružení dětí a mládeže, tělovýchovných a sportovních spolků a dalších sdružení pracujících s dětmi a mládeží. Vyrůstá i podíl církve a církevních spolků, prostřednictvím nichž se děti a mládež zapojují i do společensky prospěšných aktivit. Činnost ve všech výše uvedených sdruženích a jejich klubech pro mládež je různorodá (cestování, sport, tábornictví, kultura apod.)

Činnost nestátních subjektů je podporována zejména finančními granty státních institucí – ministerstev, obcí a regionálních institucí.

V poslední době volný čas mohou děti a mládež trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků nebo v institucích s volnočasovou náplní.

Je dobře, že se vytváří **podmínky** pro smysluplné využívání volného času našich dětí a mládeže, že se vytváří odpovídající **legislativní a ekonomické nástroje** (nový Školský zákon) na stimulaci kvalitní nabídky a naplnění volnočasových aktivit.

Daří se zpracovat a realizovat systém vzdělání pedagogů volného času i dobrovolných vedoucích v občanských sdruženích s ohledem na **relaxační, výchovnou, socializační a preventivní funkci volnočasových aktivit.**

Volnočasové aktivity, které jsou **dobře strukturované, definované a organizované** (i nepřímým způsobem), jsou podstatné při utváření pozitivní hodnotové orientace dětí a mládeže, při ovlivňování její zájmové struktury, při zvyšování její samostatnosti a odolnosti a při dalších pozitivních aktech.

Ve vyspělých státech světa vzniká řada programů zaměřených zejména na podporu pohybových aktivit populace. Význam těchto programů začíná být společensky docenován i v souvislosti s naší integrací do EU.

3. Sociální problémy a volný čas

3.1 Rodinná výchova a volný čas

Výchovu dítěte, způsob a využití volného času významně ovlivňuje rodina. Jednak celkovým životním způsobem, jednak příkladem rodičů, ale i tím, že různými způsoby podněcuje a usměrňuje zájmy dětí.

Výchova v rodině působí na jedince od nejútlejšího věku a rozvíjí všechny jeho kvality. Zvláště významně působí na citový rozvoj jedince. Cit můžeme rozvíjet zase jen citem. Citový rozvoj jedince je předpokladem jeho rozvoje mravního a obojí pak významně ovlivňuje harmonické vyžívání osobnosti. Dětství by mělo být světem pohádek, vyprávěných, čtených, inscenovaných dospělými i dětmi samotnými, světem, v němž by dítě mělo nacházet mravní poučení a vzory pro své jednání. Dítě se učí především nápodobou těch a toho, co je mu citově blízké. Děti vnímají oživený svět přírody i srozumitelně podaný obraz života dospělých velmi intenzivně a lze říci, že v nich zanechává stopy zcela trvalé - v citu, fantazii, rozumu i vůli. Velmi důležitý je i pohybový rozvoj dítěte. Ze světa dětí by měla vymizet nízkost (zabíjení, krutost), neboť tvoří základ pro špatné chování i špatný vkus. S věkem dítěte roste i kritičnost ve vztahu k okolí, k druhým. Má-li ovšem dítě nevhodné chování a špatný vkus, je i jeho kritičnost zaměřena nesprávným směrem. Volný čas je mladými lidmi na jedné straně velmi ceněn, na straně druhé není vždy dobře využíván. Hodnotné využití volného času souvisí jak s rozvojem schopností a dovedností, tak s možnostmi, které existují mimo jedince.

V péči o dítě se výrazně projevuje vzrůstající životní úroveň, životní způsob jednotlivých rodin a v neposlední řadě i množství volného času jak rodičů, tak i dětí.

V současnosti se výrazně projevuje u dětí a mládeže, která nemusí tolik pomáhat rodičům jako v dřívějších dobách, více volného času. Naopak rodiče, kterým se v posledních několika málo letech podstatně prodloužil pracovní den, nemají volného času nazbyt. Na jedné straně často dosahují úspěchu, slušného výdělku, ale na straně druhé chybí čas na odpočinek, relaxaci, pro rodinu, záliby, ale co je nejhorší - chybí i čas, který by měl být věnován dětem. Děti jsou často ponechány samy sobě, a to nejen

proto, že rodiče nemají dost volného času, ale také především proto, že spousta dnešních rodičů nebyla pro volný čas vychována a neumí ani při sebelepší vůli nové bohatství volného času pochopit a včlenit do celkového systému rodiny. Není přikládána dostatečná důležitost citovým problémům člověka. Účinky nedostatku citového života v ranném dětství mají drastické následky. Z estetického a citového deficitu vzniká u průměrného člověka pozvolna zneklidnění a podrážděnost, nerovnováha a ty se zhoršují s tím, jak se vytrácí nebo alespoň zmenšuje společenský rituál.

Děti je v každé rodině stále méně, avšak výchova každého z nich vyžaduje více péče a času než dříve. Zůstávají rodině déle na starost. Psychologie a pedagogika poukazují na důležitost mateřského citu ve výchově malých dětí. Děti nejsou rodiči vhodným způsobem usměrňovány a vedeny k aktivnímu, hodnotnému využití volného času. Mnohdy se ve svém volném čase nudí, zevlují a nevědí, co by dělaly. Rodiče často děti jednoduše „odloží“ před televizi, video a myslí si, že když dětem koupí vše, nač si vzpomenou, je to to hlavní, co je ve výchově potřeba. Spousta z nich je zahlcována množstvím věcí, jimiž si rodiče vykupují svou vinu za nedostatek péče a jichž si děti ani neváží. Mají tak všechno hned, stejně jako ti vymyšlení hrdinové, jejichž umělé životy sledují na televizní obrazovce. Reálný život takové děti často neumějí žít, dokud nepřijde někdo, kdo jim je zorganizuje - a to nemusí být právě ten nejlepší jedinec, jakého by si rodiče pro své dítě představovali. Dítě během svého vývoje hledá určité vzory chování.

Neumí si vybírat. Konzumní, pasivní přijímání informace, navíc orientované na zrak a sluch, mu vyhovuje. Je stále ve vleku někoho či něčeho. Tím může být rodič, již zmíněný televizor, ale stejně tak i šéf party, který ví, jak dosáhnout svého. Tak se někdy dostane na zcestí i dítě ze zdánlivě ideální rodiny a slepě podléhá diktátu problematických, nebo dokonce nebezpečných jedinců.

Životní styl, jehož důležitým ukazatelem je využívání volného času, můžeme definovat jako souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje v sobě hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Všechny tyto skutečnosti lze posuzovat také z hlediska volného času a hospodaření s ním.

Všichni víme, že každý člověk má svůj vlastní individuální systém hodnot. Systém hodnot se utváří v průběhu života jedince. Pokud přirovnáme systém hodnot k volnému času, je možno dělit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce a volný čas někdy posuzují jako něco nepatřičného a nesprávného, sami sebe často přetěžují a nedokáží odpočívat bez výčitek svědomí.

Pro jiné jsou nejvýznamnější náplní činnosti ve volném čase osobní koníčky, nebo různé zábavy. Pracovní povinnosti chápou jako nutné zlo, snaží se jich co nejrychleji zbavit a pak se konečně věnovat svým zájmům. Někdy se stane, že se vyhraněné zájmové činnosti stanou novým povoláním. Ani jeden z uvedených případů není optimální. Podceňování ani přeceňování volného času není na místě. Ideální by bylo, kdyby člověk dokázal uvést do rovnováhy pracovní i jiné povinnosti a svůj volný čas. Obě tyto oblasti jsou v životě stejně významné a mají v něm své místo.

Jednání člověka ve volném čase lze posuzovat také podle míry aktivity a toho, kolik úsilí je ochoten a schopen vynaložit pro splnění svých plánů a tužeb. Jsou jedinci, kteří se raději nechají bavit, než by se sami bavili.

Důležitým ukazatelem životního stylu jsou i sociální interakce, vztahy s lidmi kolem nás, jednotlivci i sociálními skupinami. Z hlediska volného času je významné s kým, v jaké společnosti ho převážně prožíváme. Někteří jej prožívají o samotě, jiní v malé přátelské skupině, další potřebují rušný společenský život.

Při posuzování sociálních vlivů ve volném čase hraje prvotní roli rodina. Tak jako v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenosti s volným časem získáme v rodině. Rodiče jsou prvními vzory, děti se od nich učí žít určitým způsobem, přebírají a napodobují jejich životní styl.

To jaký vztah k volnému času si jedinec v rodině vypěstuje závisí:

- na tom, o jaký typ rodiny se jedná, jaký je způsob soužití členů rodiny, zda se jedná o rodinu malou či velkou, jaký je věk rodičů a dětí, počet dětí, pohlaví, způsob rodinné výchovy, na zájmech rodičů, jestli si je vzájemně tolerují, jaký význam se jim přikládá, kolik finančních prostředků jsou ochotni koníčkům věnovat, případně co si mohou dovolit.

Základní návyky, postoje si všichni přinášíme ze své původní rodiny. Při výběru životního partnera je posuzování vztahu k volnému času, jeho zájmů jedním z významných hledisek. Ve vznikajících partnerských vztazích je důležitá vzájemná tolerance. Zakazovat partnerovi zájmové činnosti je chybné, nesprávné a poškozuje to kvalitu vztahu. Volný čas dětí je zapotřebí citlivě ovlivňovat. Je možné jej posuzovat z mnoha různých pohledů (ekonomický, sociologický, sociálně psychologický, politický, zdravotně hygienický, pedagogický, historický, pedagogicko-psychologický). Všechny tyto aspekty se prolínají a nelze je posuzovat odděleně.

Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy. Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas je velmi různorodé. Může to být domov, škola, různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle na veřejných prostranstvích venku na ulici, často bez jakéhokoli dohledu i bez zájmu dospělých, rodičů. V těchto případech je často ohrožena nejen výchova dětí, ale i jejich bezpečnost, což platí převážně na menší děti žijící ve velkých městech.

Děti mají relativně hodně volného času. Společnost, ale nejen ta, ale především rodiče by měli mít zájem na tom, jak děti tráví svůj volný čas. Na druhé straně názor, že výchovu dětí ve volném čase plně zabezpečí rodina je mylný. Rodina sama nemůže s ohledem na nedostatek volného času, potřebného finančního a materiálního zabezpečení uspokojit plně potřebu dětí. Nemůže nahradit potřebu dětí, zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků.

Rodiče slouží dětem jako vzory, buď pozitivní, nebo také negativní. Některé rodiny se vyznačují nezájmem o to, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Školy a výchovná zařízení mají do určité míry možnost tento nedostatek kompenzovat kvalifikovaným pedagogickým vedením. Nemohou však v žádném případě nahradit rodinu. Je zde zvýšené nebezpečí, že se dítě dostane do vlivu nežádoucí vrstevnické skupiny, kde je jeho vývoj ohrožen (alkoholismus, agresivita, vandalismus, brutalita, nežádoucí sexualita, drogy, atd.). Situace se komplikuje v době dospívání, kdy narůstá význam vrstevnických skupin, není dostatek zařízení pro volný čas těchto jedinců a často dospívající mládež není ochotna zapojovat se do organizovaných činností, kde musí dodržovat určitý řád a disciplínu.

Jedním ze silně působících sociálních vlivů jsou sdělovací prostředky - především televize. Toto médium je dle mého názoru v posledních letech spíše nebezpečné jak z hlediska nevhodných pořadů, tak také proto, že dle výzkumů některé děti tráví u televize příliš mnoho času. Vlastní aktivita je nahrazována pasivním sledováním bez hlubšího prožitku.

Ještě taktněji musí být péče dospělých o využívání volného času prováděna v adolescenci (15-20 let). V tomto období zde přechází výchova do sebevýchovy, jedinec stále více odpovídá sám za sebe.

V pedagogické psychologii volný čas představuje oblast, kde dochází k významnému formování osobnosti člověka. Při psychologické analýze volného času si můžeme všimnout těchto oblastí:

1. rozsahu volného času
2. obsahu volného času
3. struktury volného času

Rozsah volného času je dán povinnostmi, které jsou na jedince kladeny, jeho věkem, schopnostmi, sociálně-ekonomickým zázemím, apod. Volný čas se stává pozitivní hodnotou teprve tehdy, má-li vyhovující náplň.

Náplň volného času má ryze subjektivní kritéria a vyznačuje se silnou subjektivní motivovaností. Nemůže vystačit s běžným dělením činností na hru - učení - práci, neboť práce na zahradě, která je pro někoho náročnou výdělečnou prací, bude pro druhého vítanou aktivitou pro volný čas.

Struktura volného času - máme zde na mysli určitý rozvrh, v němž se střídají povinnosti s odpočinkem a zábavou. Každý druh činnosti ve volném čase má svou ideální časovou délku, aby měl relaxační charakter.

3.2 *Pasivní trávení volného času*

Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže jsou multifaktorově podmíněny. Vedle vlivu rodiny, osobnostních vlivů, vlivů subkultury a společenských vlivů se část mládeže na „šikmou plochu“ dostává díky akčnímu vakuu ve volném čase. Tento vliv je ještě markantnější v té části populace, která má výrazněji vyjádřenou potřebu mimořádných zážitků bez schopnosti získat uspokojující prožitky vlastní aktivit a vlastním přičiněním. Do této skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů dle mého patří

- chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her
- mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu
- mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem: pomocí násilí, kriminality, drog, alkoholu apod.

Několik desítek let se diskutuje o vlivu filmů, televize a nejnověji počítačových her na psychiku dítěte. Vedle toho, že chroničtí sledovači těchto médií jsou poškozováni na zdraví, poškozován je pohybový aparát, zrak, oběhový systém, nervová soustava a jiné orgány, jsou tito mladí jedinci konfrontováni s násilím. Toto se stalo každodenní součástí zpravodajství i ostatních televizních programů, akčních filmů a videoher. Zejména mladší dítě může nabýt dojmu, že násilí je přirozenou součástí života a jeho páčání je jednou z účinných možností, jak dosáhnout svého.

Asociální chování lze charakterizovat jako nespolečenské, nerespektující mravní normy, porušující práva ostatních. Typickým znakem jsou krádeže, záškoláctví, agresivní chování. Pro tyto jedince je charakteristické, že si splňují pouze okamžitou potřebu.

Antisociální zaměřenost těchto jedinců souvisí zejména s tím, že selhávají zejména v sociálním učení prostřednictvím jejich interakce s rodiči a dalšími dospělými.

Je třeba v rámci pedagogiky volného času odstranit absenci společenských programů zaměřených na rizikovou mladou populaci. Programů, které by tuto mládež naučily kvalitně trávit volný čas a taky jim tuto možnost poskytl.

3.3 *Psychohygiena a volný čas*

Psychohygiena chápe volný čas jako prostor pro všechny činnosti, které mají vést k rozvoji zdravé osobnosti. Řada různých relaxačních technik, nebo psychohygienických programů jsou koncipovány pro volný čas.

V některých případech je problémem nejen správné využití volného času, ale přímo jeho získávání. Mluvíme v současnosti často o časovém stresu, tedy situaci, kdy se jedinci nedostává času na odpočinek a zábavu a někdy ani na plnění pracovních povinností.

„Volný čas by měl být charakterizován spíše aktivními činnostmi než pasivními, vstřícností k lidem, světu, ne izolovaností, optimálním sebeprosazením a ne vyvoláváním submisivity, plně vědomou činností a nikoli impulsivitou i chováním nahodilým, individuálními projevy, snahou o sociální integraci, možností plné emocionální integrace.“ (Spousta, 1996, s.39) (13).

Samotná existence volného času je důležitou psychohygienickou otázkou. Velmi škodlivé je, když jedinec volný čas vůbec nemá. Příčiny bývají různé. Jako jednu z nejčastějších bych označila špatnou organizaci práce a celodenního režimu. Při dlouhodobém zatížení, kde chybí odpočinek, relaxace, klesá výkonnost, zvyšuje se únava apod. Není to samozřejmě jediná příčina. Musíme sem zařadit i situace, kdy jedinec není schopen odpočívat, což může být z různých důvodů. V současné době se objevuje nový termín tzv. „workoholic“, v hovorovém překladu nezadržitelný pracant, který vyjadřuje jakousi „opilost“ prací, fanatismus práce, který vylučuje volný čas. Další příčinou může být nedostatečná nebo zcestná znalost pravidel psychohygieny, kdy jedinec věnuje volný čas určitým speciálním aktivitám, od kterých si slibuje velký rekreační a relaxační zisk.

Do oblasti patologie volného času můžeme zařadit známý psychický fenomén, který označujeme jako nuda. Nuda je formulována jako nepříjemný afektivní stav spojený s pocitem napětí, se zkresleným prožíváním času (jako by se zastavil) a s pocitem prázdna.

Psychohygienická pravidla využívání volného času:

„Volný čas není zbytečně stráveným časem. Uvědomit si odpovědnost nejen za své pracovní výsledky, ale i za využívání svého volného času. Nejvhodnější je organizovat volný čas individuálně nebo individuálnost co nejvíce respektovat. Ve volném čase je nutné odstranit každou křečovitou nesmyslné úsilí. Soukromé plány, cíle a hodnoty v čase povinností korigovat rozumem, ve volném čase fantazií. Snažit se o široké zájmy a záliby a nevázat jejich realizaci absolutně na zaměstnání. Činnosti ve volném čase by měly být doprovázeny pozitivním emočním laděním. Ve volném čase se věnovat aktivitám, pro něž lze předpokládat schopnosti. Činnosti ve volném čase by měly vést k subjektivnímu prožitku úspěchu. Hledat náplň aktivity ve volném čase v imaginaci a ne v racionalitě, aniž by docházelo k odtržení od reality. Psychohygienická pravidla pro využívání volného času neplatí jen pro psychiku člověka, ale i pro jeho tělo. Znat psychohygienická pravidla pro využívání volného času a mít na ně vlastní poučený názor.“ (Spousta, 1996, s 32). (15)

4. Šetření trávení volného času

4.1 Výsledky šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno pomocí dotazníku. Dotazník obsahoval 19 položek. Respondenti byli vybíráni náhodně za pomoci svých pedagogů ze dvou základních škol a ze dvou středních škol (viz. Příloha č.1). Rozdáno bylo celkem 120 dotazníků z nichž se vrátilo 100 vyplněných. Z celkového počtu 100 respondentů bylo osloveno 65 dívek a 35 chlapců. Respondenti byli ve věku 14-18 let.

Dotazník byl anonymní, otázky jsem se snažila formulovat krátce, aby jich nebylo mnoho a abych vyloučila případnou únavu respondentů nebo eventuelně pokles motivace. Počet otázek jsem volila takový, aby respondenti nestrávili nad vyplňováním dotazníku déle než 30. minut.

Výhodou této metody je, že obsáhne velký počet respondentů. Získává se velký počet údajů a vystačíme s menší organizační přípravou. Nevýhoda této metody je, že se nemůže jít v dané problematice příliš do hloubky a dochází k odtáženému vztahu mezi respondentem a tazatelem.

Cílem tohoto šetření bylo ověřit si platnost některých hypotéz, které jsou popisovány teoreticky v literatuře s konkrétními odpověďmi respondentů.

Problém (P) a výzkumné hypotézy (H)

P (1): Na otázku č.6 co si představíš při vyslovení slov „**volný čas**“, kde bylo nabídnuto 10 možností a 1 volná odpověď.

H(1): Předpokládám, že většina respondentů bude trávit volný čas ve společnosti svých kamarádů.

Jak odpovídali respondenti?

1. místo - sledování televize

2. místo - parta kamarádů

3. místo - práce, hry, Internet na počítači

Další pořadí - sport, pohodlné křeslo, kniha, chvíle s rodiči, kultura, cestování s rodinnou, pomoc v domácnosti, nuda.

Potěšilo mě, že jen 1% dotázaných odpovědělo „**nuda**“ což svědčí o tom, že ostatní z dotazovaných dokáží využít volné chvíle nějakou činností, která je jim blízká.

P (2): Jak vypadá situace o víkendu? (volná odpověď) – otázka č.7

H(2): Můj předpoklad je, že nejvíce volného času respondenti stráví u televize.

Jak odpovídali respondenti?

O víkendu, kdy respondenti mají nejvíce času jejich aktivita je zaměřena na sledování televize, videa, četbu nebo pasivní odpočinek. Pobyť v přírodě, kulturu, můžeme podle dotazníku vyjádřit 30 %.

Využití volného času sportovní činností uvádí 23% respondentů. V nejvíce případech je ze sportů uváděna cykloturistika, lyžování , které jsou v posledních letech velmi populárním sportem.

Práci na zahrádce, domácím koníčkům a pod., se věnuje o víkendu 5%. S přáteli tráví volný čas o víkendu 80% , s rodinou 30%.

Liší se odpovědi respondentů v oblasti využívání volného času v době prázdnin ? Odpovědi jsou úměrné množství volného času a současným trendům.

To, že ve svém volném čase sledování televize, videa, či hry na počítači a pod., je do jisté míry dáno současným konzumním způsobem života, který svádí k trávení volného času bez větší aktivity, která není nijak náročná a spoustě jedinců takový konzumní způsob využití volného času vyhovuje. I přesto výsledky ukázaly, že 30 % tráví svůj volný čas aktivní činností, především různými druhy sportu.

P (3): *Jak ovlivňují rodiče volný čas dětí?- otázka č. 19*

H (3): Dle mého názoru. Na ZŠ více ovlivňují volný čas svých dětí rodiče, na SŠ respektují přání svých dětí.

Jak odpovídali respondenti?

Jakou mají děti volnost ve volbě trávení volného času? Z uvedeného dotazníku lze konstatovat, že podstatná část rodičů respektuje přání svých dětí a neurčuje jim jak jej mají trávit.

Žáci ze ZŠ - odpovídali ze 68% ovlivňují volný čas rodiče.

25% kamarádi

10% škola

Studenti SŠ – odpovídali z 25% ovlivňují volný čas rodiče

60% kamarádi

15% škola

Ostatní odpovědi týkající se volného času jsou zpracovány v níže uvedeném dotazníku.

Tabulka - Výsledky dotazníkového šetření %

	Žáci ZŠ %	Studenti SOŠ %
6) Při vyslovení slov volný čas si představím:		
a) pohodlné křeslo – kniha	3	5
b) práce domácnosti	3	2
c) cestování s rodinnou	2	3
d) parta kamarádů	30	34
e) vzácná chvíle s rodinu	5	2
f) hry na počítači	7	5
g) televize, video	53	46
h) sport	4	10
i) kultura	2	2
j) nuda	1	1
8) Kolik odhaduješ že v průměru mají Tvoji rodiče v pracov. den volného času?		
a) volný čas vůbec nemají	20	55
b) do 1/2 hod. denně	0	0
c) 1/2 hod. - 1 hod.	3	5
d) 1 hod. a více	77	45

9) Kolik odhaduješ že v průměru máš Ty o víkendu volného času?		
a) volný čas vůbec nemám	5	2
b) do 1/2 hod. denně	0	0
c) 1/2 hod. - 1 hod.	9	3
d) 1 hod. a více	86	95
10) S kým nejraději trávíš volný čas?		
a) sám	1	1
b) s rodinou	20	15
c) s kamarády	78	80
d) s někým jiným/přítel/	1	4
11) Myslíš si, že máš dostatek volného času pro sebe?		
a) ano	50	20
b) ne	10	25
c) jsem spokojen s tím, co mám	40	55
d) nevím	0	0
12) Využíváš Ty osobně ve volném čase:		
a) org. a instituce pro volný čas, které máte v blízkosti bydliště	50	15
b) org. které Vám doporučí kamarádi, známí	13	25
c) spoléháš sám na sebe při využití volného času	25	50
d) org. a intituce i ze vzdálenějších míst	12	15
13) Ovlivňují trávení volného času Tebe a Tvoji rodinu :		
I) finanční možnosti?		
a) ano	75	85
b) částečně	20	5
c) ne	5	10

II) lokalita ve které bydlíte?		
a) ano	75	85
b) částečně	5	0
c) ne	20	15
14) Myslíš si že v ČR je dostatek organizací, institucí a možností pro volný čas?		
I.Dětí?		
a) ano	75	95
b) ne	12	5
c) volná odpověďnevím	13	0
II. Mládeže?		
a) ano	75	85
b) ne	12	15
c) volná odpověď ...	13	0
III. Dospělých?		
a) ano	20	72
b) ne	50	16
c) volná odpověď ...nevím	30	12
15) Myslíš si že dokážeš kvalitně využívat volný čas?		
a) ano	10	39
b) ne	5	3
c) nevím	1	16
d) občas	84	42
16) Kolik odhaduješ že v průměru mají volného času Tvoji kamarádi?		
- v prac. den?		
a) volný čas vůbec nemají	2	5
b) do 1/2 hod.	0	0
c) 1/2 hod. - 1 hod.	0	15

d) 1 hod. a více	98	80
- o víkendu?		
a) volný čas vůbec nemají	0	0
b) do 1/2 hod.	0	0
c) 1/2 hod. - 1 hod.	5	0
d) 1 hod a více	95	100
17) Ovlivňují rodiče Tvůj volný čas?		
a) ano, pravidelně	20	5
b) občas	65	25
c) ne	15	70
18) Máš raději, když rodiče využívají:		
a) organizace pro volný čas které vyberete	0	0
b) org. pro volný čas, které doporučí dětem kamarádi	0	0
c) org. které doporučí škola	25	5
d) respektují tvé přání	60	85
e) neurčují dětem jak trávit volný čas	15	10
19) Kdo ovlivňuje více Tvůj volný čas?		
a) rodiče/jak/-hlídání souroz.,úklid./	68	25
b) kamarádi	22	60
c) škola	10	15

4.2 Rozbor a vyhodnocení šetření

Výsledky tohoto šetření ukázaly, že většina dotázaných mladých lidí, má o vyplnění svého volného času určité konkrétní představy. Obecně není podstatné jestli vyplní volný čas aktivní činností či pasivní, ale vždy pokud vezmeme v úvahu psychohygienická pravidla uváděná na předchozích stránkách, by měl každý jedinec usilovat o to, aby činnosti aktivní a pasivní, fyzicky náročné či psychicky náročné, byly alespoň v částečné rovnováze a naopak.

Jednání člověka ve volném čase lze posuzovat také podle míry aktivity a toho, kolik úsilí je ochoten a schopen vynaložit pro splnění svých plánů a představ. Osobní zájmy a záliby dokáží někdy člověka doslova zachránit v náročných životních situacích. Výchova směřující ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času, ale především s rodinou ve které jedinec vyrůstá.

Z dotazníku mi vyplynulo, že současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Prohlubuje se spíš pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Na vzorku dotazovaných je patrné, že pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o sledování televize. Myslím si, že komerční televize je negativním mediálním fenoménem generace našich dětí, které vyrůstají pod tímto tlakem. Normální se pro značnou část mládeže stává, aby byla bavena bez vynaložení námahy. Sport a ostatní aktivity využívání volného času se pro velkou část mladých stávají příliš namáhavé. I když většina škol nabízí možnost aktivního trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků, často se setkáváme s nezájmem dětí o tuto nabídku.

Z dotazníku dále vyplynulo, že mládež už od 14 – 15 let tráví volný čas venku, v partě a to více než 4 hodiny denně. Je zde velký prostor ke vzniku závadových part ubíjejících čas. V mnoha případech dochází k páchání trestné činnosti nezletilých (výtržnictví, sprejerství, vandalství, krádeže..). Party mladistvých jsou i častým místem kontaktu s drogou.

Časové vymezení volnočasových aktivit by mělo být limitováno časovými možnostmi dětí a mládeže. Znamená to zpřístupnit prostory střediska volného času nejen v pozdějších odpoledních ale i večerních hodinách.

Mezi **týdenní** aktivity mládeže můžeme zařadit schůzky s přáteli, návštěvy diskoték, poslech hudby, masové využívání Internetu, četby časopisů, studium a mimoškolní vzdělávání, nicnedělání.

Mezi **měsíční** aktivity patří frekvence návštěvy restaurací a kaváren, aktivní sportování, kina, večírky, turistika, sport.

Závažným se jeví mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání už od základní školy. Tento trend může mít celospolečenský a ekonomický dopad, protože moderní civilizační procesy charakterizují provázanost ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury.

Vzhledem k tomu, že dotazník byl rozdán z 95 % respondentům žijícím ve městě, nebylo možné zcela objektivně posoudit, jak dalece ovlivňuje lokalita bydliště trávení volného času.

Z výsledků šetření vyplývá, že existují jisté faktory, které ovlivňují trávení volného času i když každý jedinec se nechá ovlivňovat různě. Velký vliv na volný čas jednotlivce i celé rodiny má i počet dětí spolu s povoláním rodičů, které se také určitou měrou podílí na rozsahu volného času.

Domnívám se, že rodina je první instance pro předávání vzorů a volby zálib a to i sportovních. Řada rodičů nabízí svým dětem spoustu věcí, ale nedbá na volný čas dětí, na to, co děti ve volném čase dělají a s kým. Rodiče by si měli v dnešní uspěchané době uvědomit, že s dítětem musí strávit určitou sumu času, protože to dítě ke svému rozvoji potřebuje. Dítěti nemusí kupovat drahé věci, ale musí s ním strávit čas, povídat si, poslouchat ho a brát ho vážně, musí reagovat na to co říká a co dělá.

Dobrá výchova k odpovědnosti a umění zacházet se svobodou volby, jsou důležitými prvky dobré výchovy a **prevencí**.

Závěr

Základními faktory způsobu života jsou druh práce a délka pracovní doby, vzdělání, volný čas a bydlení.

Ve všech těchto oblastech se odehrávají dlouhodobé změny, jež charakterizují společnost zítřka. Naše děti dospívají rychleji než my. Příčiny tohoto jevu můžeme označit jako důsledek zvýšení životní úrovně a technického prostředí. Prodloužení školní docházky a rozšíření vysokoškolského studia je hlavním faktorem civilizace. U dospělých jsou lidské účinky zkrácení pracovní doby mírněny relativní stabilitou práce v domácnosti. Z toho ovšem vyplývá, že by se v časovém rozvrhu a rozpočtu průměrného člověka neobjevoval volný čas. Myšlenkový svět průměrného člověka hluboce ovlivňuje především školní vzdělání a za druhé volný čas. Oba tyto faktory samy by stačily vyvolat proměnu lidstva. (Fourastie J., 1969, s.146). (6)

Oblast volného času skrývá obrovský potenciál možností permanentního vlivu jedince. Volný čas se svou rozmanitostí poskytuje nekonečnou nabídku rozličných forem aktivit. Jejím prostřednictvím lze nenásilně, pozvolna dotvářet hodnotovou orientaci lidí, především dětí a mladých lidí.

Na volný čas v současnosti existuje spousta názorů, které se dají rozdělit do dvou táborů – jednak se hovoří o tom, že jsme „společností volného času“ a na druhé straně, že v dnešní době nemá prakticky nikdo žádný volný čas.

Je třeba si uvědomit, že i výchova ve volném čase ovlivňuje základní hodnoty nejen každého člověka, ale i celé společnosti. Pro šťastnější a zdravější život nás všech by bylo dobré, abychom se naučili využívat svůj volný čas k činnostem, které nás pozbudí k další cestě životem. Jestliže si naše společnost nevytvoří základy pro oblast volného času a správné výchovy, může se jejich nesprávné využití stát opravdovou hrozbou.

Jakým způsobem tráví současná populace volný čas, jestli je vedena k hodnotnému využívání tohoto času, mám svou vlastní představu.

Přání jak kvalitně využít volný čas, však často naráží na tyto problémy:

1. **Omezená možnost výběru činnosti** – lze ji spatřovat v samotné rodině, v jejích možnostech, v postavení rodiny, zabezpečení rodiny po sociální stránce.
2. **Školní motivace v pohybové aktivitě tělesné výchovy** – je nutné aby motivace k činnosti vycházela z dítěte a byl respektován jeho zájem, z potřeby pohybu, z potřeby zjistit, co dítě umí to vše vede k zdravému životnímu stylu.
3. **Další vzdělávání pedagogických pracovníků pro volný čas**- po více než dvaceti letech (během kterých se změnila politická situace i režim, ale nikoliv potřeba našich nejmladších) stát pomalu dospívá k tomu, že by měla být vytvořena právní norma, respektive předpis zabývající se prací s dětmi a mládeží, která by stanovila, kdo je oprávněn a právně kryt při práci s dětmi a mládeží a jaké by měli být jeho předpoklady a odborné kompetence.
4. **Výchova v rodině** - jak vychovávat děti dnes radí rodičům řada autorů. Ale publikací k výchově ve volném čase zatím mnoho není. Jedná se spíše o odbornou literaturu, která rodiče mnoho neosloví, než dobré, přátelské rady, jak vychovávat své děti ve volném čase a umět využívat náš volný čas k rozvoji osobnosti. Rodiče by si měli být vědomi toho, že žádná organizovaná činnost s dětmi v jejich volném čase nemůže být chápána pouze jako vybudování jisté „úschovny“ dětí, které z ní vyjdou nepoškozeny, ale zároveň ani výchovně nepoznamenány (v tom pozitivním slova smyslu). Aby to byl pro děti užitečně strávený volný čas, znamená to, že dítě musí mít možnost kompenzovat si svou námahu ze školy, odreagovat případný školní stres, relaxovat, pobýt v komunitě kamarádů i naučit se něco nového.

Můžeme říci, že člověk se formuje podle toho, jak žije, jaké má podmínky pro vlastní vývoj. Zde se dostává do popředí nutnost napnout síly všech výchovně-vzdělávacích činitelů (rodičů, pedagogů, vedoucích atd.). Je důležité pomocí kritiky, nezaujatosti, tolerance, povzbuzení a bezpečí vést děti, mladou generaci k trpělivosti, čestnosti, spravedlnosti, ale také k chápání druhých a schopnosti mít rád nejen sebe.

V závěru bych chtěla uvést, že ve své práci jsem se snažila přiblížit k problematice volného času u mladých lidí školního a středoškolského věku.

I přes to, že provedený výzkum dokladuje určité skutečnosti, ať již nová zjištění, nebo potvrzení již známých skutečností, tak mu pro malý počet korespondentů nepřikládám vysokou vypovídající hodnotu a jsem si vědoma omezení platnosti zjištěných poznatků.

Téma mé bakalářské práce bylo pro mě zajímavé a ovlivnilo můj vlastní postoj k výchově ve volném čase .

Resumé

Pomocí literatury uvedené v příloženém seznamu, byl vymezen termín „volný čas“ respektive pedagogika volného času - jako vědní disciplína, její vztah k některým dalším oborům. Jak bylo již uvedeno na předchozích stránkách, existuje množství definic volného času. Nejsou však jednotné. Základem je rozdělení definic z hlediska pozitivního a negativního. Definice pozitivní spíše označují to, co patří do volného času a negativní právě naopak - to co nepatří do sféry volného času.

Výchova a vzdělávání ve volném čase jsou neodmyslitelnou součástí vývoje jedince. Zde se dostává do popředí výchova v rodině, kterou považuji za základ pro rozvoj a využívání volného času, i jeho vlivu na společnost. Dříve, kdy rodinné systémy byly stabilní, se zkušenosti předávaly z jednoho pokolení na druhé, což dnes není. Rodiny spolu trávily více času než dnes. V důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo i ke změně hodnotového systému a některé nemateriální hodnoty jsou podceňovány nebo opomíjeny. Rodina je pro mě první instance pro předávání vzorů a volby zálib.

Jak nakládat s volným časem se v budoucnosti budeme učit stejně jako vykonávat profesi. Získávat a cvičit kompetence pro volný čas bude patřit k úkolům školy. Měli bychom začít posilovat smysl pro plnost života a pro volný čas jako životní hodnotu, kterou si zasloužíme po dobře vykonané práci.

Myslím si že, dobrá výchova k odpovědnosti a umění zacházet se svobodou volby, jsou důležitými prvky dobré výchovy a prevenci prakticky čehokoliv.

V rámci objektivitu je ale třeba připomenout, že jsou případy, kdy výchova byla ideální, a přesto vyrostlo dítě kruté, bezohledné, otrlé a asociální, se kterým je soužití velmi obtížné. Když nelze výchovná rizika vyloučit, je třeba je alespoň minimalizovat.

Volný čas dítěte je rizikem i příležitostí. Může být využit nevhodně i pozitivně.

A N O T A C E

VÍGLASKÁ, Jitka. Volný čas v současné moderní společnosti a jeho vliv na výchovu. (Bakalářská práce). Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. 51 s.

Obsahem této bakalářské práce je využití volného času v moderní společnosti a jeho vlivu na výchovu člověka, která je neodmyslitelnou součástí vývoje každého jedince. Zmíněna je rodinná výchova, školní a mimoškolní výchova, organizace a sdružení, která pracují s dětmi a mládeží ve volném čase.

Bakalářská práce je složena ze čtyř částí a dělena do jedenácti bloků, které tak tvoří kostru celé práce.

Klíčová slova:

Pedagogika volného času, rodinná výchova, občanská sdružení, psychohygiena, pasivita.

My diploma work deals with leisure time activities in a modern society and the effect on upbringing men which is an inseparable part of human evolution. Children upbringing, both school and after-school activities, associations and other communities working with children and youngsters in their leisure time are mentioned there.

The diplom work consists of four parts and it is divided into eleven blocs which form the framework of the work.

Key words:

Leisure pedagogy, children upbringing, citizen-action public, psychohygiena, passivity.

Seznam použité literatury a prameny

A) *Tištěné prameny*

1. Listina základních práv a svobod
2. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.
3. Nový školský zákon , účinný od 1.1.2005, zákon č. 561/2004 Sb.

B) *Knihy a odborná literatura*

4. ČAČKA O., *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*, 1. vyd. Brno 1997
5. FILIPCOVÁ B., *Volný čas a kultura v průmyslovém světě*, Praha 1974
6. FOURASTIE J., *40.000 hodin*, 1. vyd. Praha 1969
7. NĚMEC J. a kol., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*, Paido, Brno 2002
8. OBENAUŠOVÁ S., *Mladá generace a volný čas*, Olomouc 1995
9. PÁCL P., *Sociální a sociologické koncepty práce a volného času*, 1. vyd. Brno 1978
10. PÁVKOVÁ J., *Pedagogika volného času*, Praha Portál 1999
11. PŘADKA M., *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*, 1. vyd. Brno 1999
12. ŘEHULKA E., *Psychohygienické otázky pedagogické psychologie*, Praha 1988
13. SPOUSTA V., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, 1. vyd. Brno 1996
14. SPOUSTA V., *Metody a formy výchovy ve volném čase*, 1. vyd. Brno 1996
15. SPOUSTA V. et al, *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, Brno MU 1996
16. STŘELEČEK S., *Úvod do teorie rodinné výchovy*, Brno 1982
17. VÁŽANSKÝ M., *Základy pedagogiky volného času*, Praha PAIDO 1995
18. VÁŽANSKÝ M., *Volný čas a pedagogika zážitku*, 1. vyd. Brno 1994

C) Časopisy:

19. UČTELSKÉ NOVINY č. 7/2005, 8/2005

20. VYCHOVÁVATEL č.5.-6., únor 2000, *Úmluva o právech dítěte*

D) Odkazy:

www.idm-msmt.cz

www.icmcr.cz

www.asker.cz

www.smop.cz

www.duha.cz

www.pionyr.cz

www.ymca.cz

www.radost.proglas.cz

www.brontosaurus.cz

www.skaut.cz

Seznam škol, na kterých byl realizován průzkum volného času pomocí dotazníku.

1. Základní škola Brno, Novoměstská 21
2. Základní škola Brno, Jihomoravské nám. 2
3. ISS - Centrum odborné přípravy Brno, Olomoucká 61
4. Obchodní a hotelová škola s.r.o. Brno, Bosonožská 9

„ANONYMNÍ DOTAZNÍK“

Zimto dotazníkem bych ráda získala několik informací o tom, jakým způsobem současná mládež využívá volný čas. Nabízím Vám několik typů otázek. U některých stačí pouze zakroužkovat tu odpověď, která Vám je nejbližší, na některé odpovídejte stručnou volnou formou dle vlastního uvážení.

1) Pohlaví:

2) Věk:

3) Škola:

4) Třída:

5) Bydliště:

6) Při slovech „volný čas“ si představím:

a) pohodlné křeslo - kniha

b) práce v domácnosti

c) cestování

d) parta kamarádů

e) vzácná chvíle pro rodinu

f) hry na počítači

g) televize, video

h) sport

i) kultura

j) nuda

k)

7) Jak nejraději trávíte svůj volný čas?(volná odpověď)

- a) v pracovní dny
- b) o víkendu
- c) o prázdninách

8) Kolik odhaduješ, že v průměru mají Tvoji rodiče v pracovní den volného času?

- a) volný čas vůbec nemají
- b) do 1/2 hod. denně
- c) 1/2 hod. - 1 hod.
- d) 1 hod. a více

9) Kolik odhaduješ, že v průměru máš o víkendu Ty volného času?

- a) volný čas vůbec nemám
- b) do 1/2 hod. denně
- c) 1/2 hod. - 1 hod.
- d) 1 hod. a více

10) S kým volný čas nejraději trávíš?

- a) sám
- b) s rodinou
- c) s kamarády
- d) s někým jiným/blízký přítel/

11) Myslíš si, že máš dostatek volného času pro sebe?

- a) ano
- b) ne
- c) jsem spokojen s tím, co mám
- d) nevím

12) Využíváš Ty osobně ve volném čase:

- a) org. a instituce pro volný čas, které máš v blízkosti bydliště

- b) org. které Ti doporučí kamarádi, známí
- c) spoléháš sám na sebe při využití volného času
- d) org. a intituce i ze vzdálenějších míst
- e)

13) Ovlivňují trávení volného času Tebe a Tvoji rodinu :

I) finanční možnosti?

II) lokalita ve které bydlíš?

a) ano

a) ano

b) částečně

b) částečně

c) ne

c) ne

Případně uveď, co jiného ovlivňuje Tvůj volný čas.

14) Myslíš si, že v ČR je dostatek organizací, institucí a možností pro volný čas?

I. Děti?

II. Mládeže?

III. Dospělých?

a) ano

a) ano

a) ano

b) ne

b) ne

b) ne

c) volná odpověď

c) volná odpověď ...

c) volná odpověď ...

15) Myslíš si, že využíváš volný čas kvalitně?

a) ano

c) nevím

b) ne

d) občas

16) Kolik odhaduješ, že mají v průměru volného času Tvoji kamarádi?

- v prac. den?

- o víkendu?

a) volný čas vůbec nemají

a) volný čas vůbec nemají

b) do 1/2 hod.

b) do 1/2 hod.

c) 1/2 hod. - 1 hod.

c) 1/2 hod. - 1 hod.

d) 1 hod. a více

d) 1 hod a více

17) Ovlivňují rodiče Tvůj volný čas?

a) ano, pravidelně

- b) občas
- c) ne
- d) jen tak jak dovolím?

18) Máš raději, když rodiče využívají:

- a) organizace pro volný čas které vyberou
- b) org. pro volný čas, které doporučí kamarádi
- c) org. které doporučí škola
- d) respektují tvé přání
- e) neurčují Ti, jak máš trávit volný čas

19) Kdo ovlivňuje více Tvůj volný čas?

- a) rodiče/ jak/
- b) kamarádi /jak/
- c) škola /jak/

Obrazový materiál:

Pozn. Zkratka v závorkách za názvy občanských sdružení:

SDM - sdružení dětí a mládeže

SPDM - sdružení pracujících s dětmi a mládeží

JUNÁK – SVAZ SKAUTŮ A SKAUTEK ČR – Praha (SDM)
(Junák)

PIONÝR – ČESKÁ RADA PIONÝRŮ – Praha (SDM)
(Pionýr)

DUHA – Praha (SDM)

HNUTÍ BRONTOSAURUS ČR – Brno (SDM)
(HR)

ASOCIACE SRŘEDOŠKOLSKÝCH KLUBŮ V ČR – Brno (SDM)
(ASK ČR)

YMCA V ČR – KŘESŤANSKÉ SDRUŽENÍ MLADÝCH LIDÍ- (SDM)
Praha

ČESKÝ SVAZ OCHRÁNCŮ PŘÍRODY – Praha (SPDM)
(ČSOP)

STŘEDISKO RADOST - Brno (SAOP)

